

СТВОРЕННЯ ЗАКОНІВ ДВНАДЦЯТИ ТАБЛИЦЬ: ПОЛІТИЧНА ПОСТУПКА ПЛЕБЕЯМ ЧИ СПРОБА ПРАВОВОГО БАЛАНСУ?

Видаш Володимир,

здобувач вищої освіти першого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Секо Ярослав,**

кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
та релігієзнавства
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Історія Римської республіки – довгий і тривалий процес, який охоплював зовнішні та внутрішні чинники творення держави. Найбільш значним внутрішнім чинником стала соціальна боротьба двох верств населення – патрициїв і плебеїв, одним із епізодів котрої стало створення Законів Дванадцяти таблиц у середині V ст. до н. е. Ці закони, часто розглядались як політична поступка плебеям, однак існує думка, що це була спроба знайти правовий баланс між привілейованими патриціями і пригнобленими плебеями.

Після Першої Сецесії 494 р. до н. е. боротьба між патриціями і плебеями продовжилася. Час від часу, особливо в роки миру й добробуту, виникали сутички, але зовнішня загроза війни з сусідами Риму змушувала плебеїв діяти обережніше.

У 462 р. до н.е. почалась боротьба за видання писаних законів. Потреба в записі зумовлювалася зловживаннями патрициїв, які на власний розсуд тлумачили право, або, за словами Тита Лівія, «вони на власний розсуд обертають страх перед усяким законом на покарання плебсу» [1, с. 144].

Аби захиститись від сваволі патрициїв, трибун Гай Терентіл висунув проект за яким, закони мали бути записані, а консули мали судити за ними. Проте патриції не бажали цього робити. Лише у 454 р. до н.е. було досягнуто згоди про укладання законів, але виникла суперечка щодо процедурних питань. Із Риму в Афіни навіть було відправлено комісію із трьох осіб, із наказом переписати закони Солона.

Після їх повернення у 451 р. до н. е. було внесено зміни до системи управління містом. Замість двох консулів було обрано екстраординарну магістратуру – 10 децемвірів (*decemviri legibus scribendis*), що були

патриціями за походженням. Упродовж року вони провели обговорення в центуріатних коміціях, та підготували закони, які були написані на 10 мідних таблицях. Проте, деякі норми звичаєвого права не увійшли до таблиць. Тому, за словами Тита Лівія, «пізніше поширилась думка, ніби законам бракує ще двох таблиць, після додавання яких вони могли би стати корпусом римського права» [1, с. 170].

Було вирішено переобрати децемвірів на другий термін. До других децемвірів вдалось увійти Апію Клавдію. Він входив до перших децемвірів, був їх головою та зарекомендував себе як улюбленець плебсу і відповідальний політичний діяч. Тит Лівій згадуючи решту децемвірів наголошує, що вони теж були патриціями, а от Діонісій Галікарнаський називає трьох децемвірів, які походили з плебсу. На його думку, «вони були прийняті Аппієм з метою підлестити плебеям, бо він стверджував, що, мовляв, справедливо, щоб у колегії, яка буде керувати всім, була і частка народу» [2, с. 58].

У контексті цього виникає питання щодо потреби введення колегії децемвірів, яка одночасно кодифікувала закони і керувала містом. На думку Ентоні Еверіта, введення цієї магістратури полягало в намірі розпочати системні перетворення, які ввели б плебеїв, з їхньою «державою в державі», в систему управління Римом. Саме тому децемвірів варто розглядати в якості нової політичної системи керування республікою. Її можна назвати еволюційною сходинкою до політичної влади, яка прикривала в собі знаки царської влади. Але ця реформа зазнала поразки. Згідно римської традиції, обставини смерті плебейки Вергінії та роль у цьому Апія Клавдія призвели до Другої Сецесії 449 р. до н. е.

Результатом тогочасної боротьби стали Закони XII таблиць, які хоча й не збереглись до наших днів, але в переказах античних авторів та юристів складають основу Римського права. Моммзен стверджує, що закони не містили істотних змін старих законів. Вони лише обмежували розмір дозволених відсотків і визначали посилення покарання за лихварство. Боргове судочинство залишилося дуже суворим, а шлюби між патриціями і плебеями заборонялися. Але, найголовніше: «основне значення цих законів у тому, що тепер консул повинен був судити за ними» [3, с. 48].

На думку Ентоні Еверіта, прийняття законів Дванадцяти таблиць стало значною перемогою народу, але не закінчило боротьбу. Самі ж закони стали систематизацією правових норм, завдяки яким суди і правила їх ведення стали відкритими для всього суспільства [4, с. 31]. Мері Берд стверджує, що «початкова ідея написання законів була реформаторською, вона перетворилася на крайню спробу назавжди розділити два класи» [5, с. 33].

Висновки. На нашу думку, створення Закону Дванадцяти таблиць було одночасно політичною поступкою і спробою знайти правовий баланс у

напруженому римському суспільстві. Патриції, опинившись перед загрозою дестабілізації, були змушені йти на компроміс. Проте компроміс цей був обмеженим: патриціанські привілеї зберігались, а зміни відбувались поступово. Однак значення цього акту важко переоцінити. Він започаткував нову еру – публічного права, доступного для всіх громадян, незалежно від їхнього походження. Таким чином, Дванадцять таблиць стали не лише частиною соціального діалогу, а й фундаментом для майбутньої римської правової традиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тит Лівій. Від заснування Міста. Книга I-V. Переклад Н. Яковенко. Київ: Laurus, 2022. 384 с.
2. Dionysius of Halicarnassus. Roman Antiquities, Volume I: Books 1-2. Translated by Earnest Cary. Loeb Classical Library 319. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1937.
3. Моммзен Т. Історія Риму. Переклад В. Вербича. Київ: Арії, 2023. 384 с.
4. Everitt A. The Rise of Rome: The Making of the World's Greatest Empire. 2013. 512 p.
5. Мєрі Б. SPQR. Історія Давнього Риму. К.: Bookchef, 2024. 480 с.